

Bankieren in IJsland

Onderzoek naar de uitstaande gelden van de gemeente Graafstroom bij de Landsbanki

Aan
Auditcommissie gemeente Graafstroom

Van
Dr. I. Pröpper, directeur Rekenkamer

Datum
3 februari 2010

Inhoud

1	Inleiding	2
2	Conclusies en aanbevelingen	3
2.1	Conclusies	3
2.2	Aanbevelingen	6
3	Beantwoording 14 onderzoeksvragen	7
3.1	Rechtmatigheid (vragen 1 en 2).....	7
3.2	(Bij)sturing en controle (vragen 3 t/m 12).....	7
3.3	Risicomanagement (vragen 13 en 14).....	12
Bijlage 1	Procesbeschrijving IJslandgelden.....	13
Bijlage 2	Bronnenlijst Onderzoek IJslandgelden	24
Bijlage 3	Onderzoeksaanpak	26

1 Inleiding

Vanaf 2007 heeft de gemeente Graafstroom gelden uitgezet bij de IJslandse bank Landsbanki. Aanleiding hiervoor waren de gunstige rentetarieven die de Landsbanki destijds aanbood. De mogelijkheid voor het verkrijgen van meer rendement door de hogere rentetarieven bij o.a. Landsbanki, was door een extern adviesbureau bij de gemeente Graafstroom onder de aandacht gebracht. Als gevolg van de kredietcrisis is de Landsbanki echter in oktober 2008 omgevallen en overgenomen door de IJslandse overheid. Op dat moment had de gemeente Graafstroom voor 3,3 miljoen euro aan deposito's uitstaan bij de Landsbanki en deze deposito's werden bevroren. De gemeente Graafstroom heeft in 2009 samen met andere gedupeerde overheden¹ een claim ingediend om de gelden terug te vorderen.

De gemeenteraad heeft een onderzoek verzocht naar de gang van zaken rond deze 'IJslandgelden'. De onderzoeksvragen richten zich op de rol van de raad, het college en het externe adviesbureau. Er wordt getoetst op rechtmatigheid conform de Wet Fido, Treasurystatuut Graafstroom 2001, Financiële verordening gemeente Graafstroom 2004 (ex. artikel 212 GW), de interne mandaatregeling en de kwaliteit van het financieel beheer en het risicomanagement. De Auditcommissie heeft hierop namens de raad de Regionale Rekenkamer gevraagd het onderzoek uit te voeren.

Leeswijzer

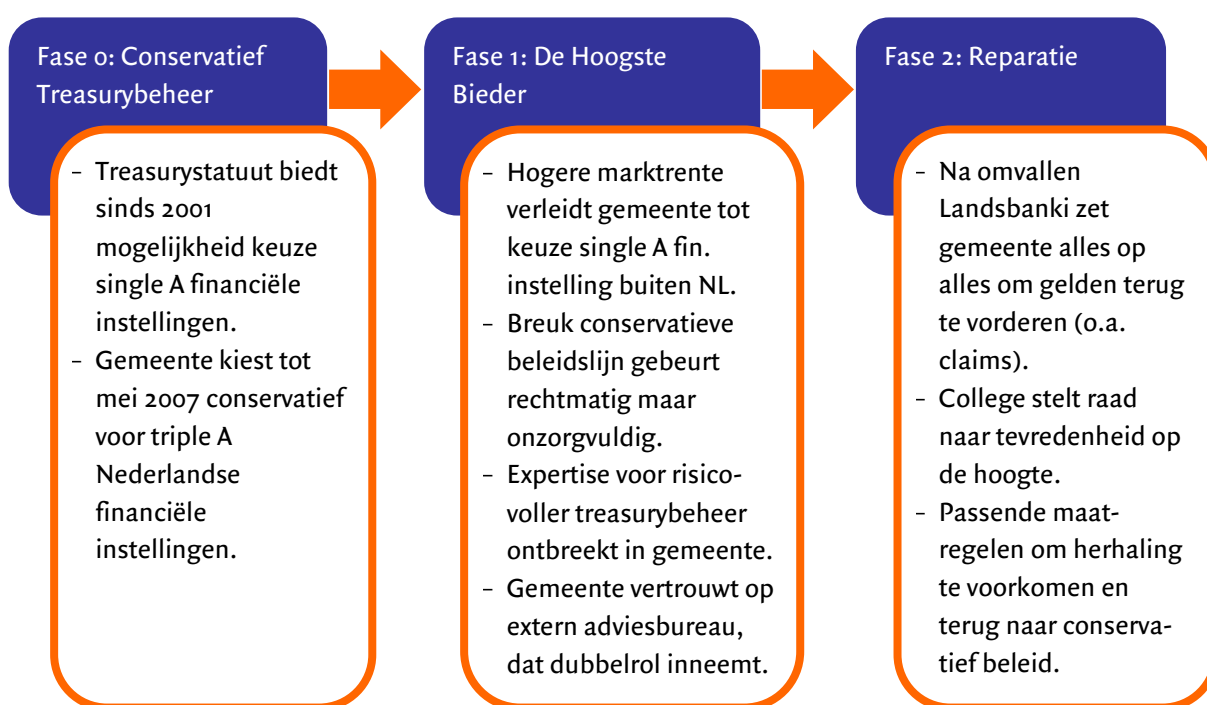
In deze rapportage presenteert de Rekenkamer de onderzoeksresultaten. In hoofdstuk 2 zijn de conclusies en aanbevelingen verwoord. In hoofdstuk 3 is een puntsgewijze beantwoording van de 14 onderzoeksvragen gegeven. In bijlage 1 is de volledige procesbeschrijving opgenomen van de gang van zaken rond de IJslandgelden. Bijlage 2 bevat de bronnenlijst en bijlage 3 de onderzoeksrapportage.

¹ De gemeenten Alphen aan den Rijn, Amstelveen, Asten, Goes, Graafstroom, Naarden, Opmeer, Pijnacker-Nootdorp, Texel, Veere, Zundert en de Gemeenschappelijke Regeling Drechtsteden (Dordrecht + vijf gemeenten), het Waterschap Roer en Overmaas, SaBeWa (Samenwerking Goes + drie gemeenten) en de provincie Noord-Holland.

2 Conclusies en aanbevelingen

2.1 Conclusies

De Rekenkamer onderscheidt in het treasurybeheer van de gemeente Graafstroom met betrekking tot de Ijslandgelden drie fasen, verspreid over de periode 2001 tot 2009. De eerste fase (2001-2007) betreft conservatief en prudent treasurymanagement. Vanaf 2007 wordt minder conservatief en worden met meer risico gelden weggezet bij de 'hoogste bidder'. In deze fase valt ook de Landsbanki om. De derde fase (2008-2009) is de fase van claims, reparatie en maatregelen. In figuur 2.1 zijn deze fasen kort weergegeven. Daarna volgen de conclusies en argumenten par fase.

Figuur 2.1 Fasen treasurybeheer Gemeente Graafstroom m.b.t. de Ijslandgelden

Fase 0: Conservatief Treasurybeheer	
1	<p>Conclusie</p> <p>Tot 2007 zet de gemeente Graafstroom gelden op een <i>conservatieve en prudente</i> wijze weg bij de Nederlandse financiële instellingen met Triple A status. De ruimte die het Treasurystatuut Graafstroom 2001 biedt om ook voor (niet-Nederlandse) financiële instellingen te kiezen met single A status wordt bewust niet gebruikt en kan worden geschetst als een beleidslijn.</p> <p>Argument</p> <p>Dat dit de beleidslijn is, kan worden afgeleid uit het feit dat de ambtelijke organisatie in 2007 het college om <i>instemming verzoekt</i> met de hoogste bieder in zee te gaan. Klaarblijkelijk was er geen ambtelijk mandaat om zelfstandig te kunnen beslissen de extra ruimte binnen het Treasurystatuut te benutten.</p>
Fase 1: De Hoogste Bieder	
2	<p>Conclusie</p> <p>Het wegzetten van gelden bij de Landsbanki en DBV heeft op rechtmatige wijze plaatsgevonden.</p> <p>Argument</p> <p>De transacties passen binnen alle juridische kaders die hiervoor binnen de Gemeente Graafstroom van toepassing zijn.</p>
3	<p>Conclusie</p> <p>Het wegzetten van gelden bij de Landsbanki in 2007 was een breuk in de tot dan toe gevoerde conservatieve beleidslijn.</p> <p>Argument</p> <p>De Landsbanki had geen Triple A, maar een Single A status en valt niet onder het Nederlandse garantiestelsel.</p>
4	<p>Conclusie</p> <p>De besluitvorming over deze wijziging van de beleidslijn en de effecturering hiervan heeft onzorgvuldig plaatsgevonden.</p> <p>Argument</p> <p>Er lag geen gedegen collegebesluit aan deze beleidswijziging ten grondslag. In de memo ter voorbereiding van het besluit ontbrak een risico-analyse. Het voorstel volgde bovendien het advies van een externe adviseur die niet onafhankelijk was. Hier komt bij dat er binnen de ambtelijke organisatie onvoldoende expertise op het gebied van risicomanagement was om het externe advies te toetsen. Als verzwarende omstandigheid kan worden aangevoerd dat er geen documenten zijn over de zakelijke afspraken met de externe adviseur.</p>
5	<p>Conclusie</p> <p>Het college heeft de raad niet geïnformeerd over het wijzigen van de beleidslijn. Hoewel deze wijziging paste binnen de kaders van het Treasurystatuut, had dit</p>

	<p>wel ontmoeten uit een oogpunt van actieve informatieplicht.</p> <p>Argument</p> <p>Juist vanwege deze breuk met de eerder gevolgde beleidslijn en de grotere financiële risico's was dit op zijn plaats geweest.</p>
6	<p>Conclusie</p> <p>Het ontbreken aan controlelijnen en bestuurlijke interesse binnen de gemeente om op verantwoorde wijze meer risico's te nemen bij het wegzetten van gelden tegen aanmerkelijk hogere rentepercentages.</p> <p>Argument</p> <p>Het treasurymanagement werd zonder toetsing overgelaten aan het externe bureau – zelfs in die mate dat het gemeentebestuur afhankelijk was geworden. Deze externe adviseur laat in september 2008 na te melden dat de Landsbanki zijn Single A-rating verliest en verzaakt hiermee het belang van de gemeente voor ogen te houden; de deposito's vallen op dat moment strikt gezien niet meer binnen de kaders van het treasurystatuut. Het gemeentebestuur heeft zelf niet gereageerd op het verlies van de single A rating.</p>
7	<p>Conclusie</p> <p>Sinds april 2008 zijn er in de landelijke media al diverse waarschuwingen dat de banksector in IJsland aan de rand van de afgrond staat (o.a. Trouw, 2 april 2008). Deze signalen zijn niet opgepikt en het gemeentebestuur heeft er derhalve niet op gereageerd.</p> <p>Argument</p> <p>Vanaf mei 2008 zet de gemeente nog zeven keer gelden weg bij de Landsbank variërend van 1.0 tot 2,3 miljoen per transactie.</p>
<p>Fase 2: Reparatie</p>	
8	<p>Conclusie</p> <p>De gemeente Graafstroom verricht sterke gezamenlijke inspanningen om het treasury-management en risicomangement te verbeteren en met behulp van claims gelden terug te krijgen.</p> <p>Argument</p> <p>Het college voorziet de raad van gedegen periodieke informatievoorziening en werkt intensieve samen met andere gedupeerde overheden.</p>
9	<p>Conclusie</p> <p>De gemeente Graafstroom neemt passende maatregelen genomen om de hiaten in de bestuurlijke en ambtelijke controlelijnen op te vullen.</p> <p>Argument</p> <p>De gemeente verwerkt de maatregelen in het nieuwe treasurystatuut waarin taken, bevoegdheden, rollen en verantwoordelijkheden beter vastgelegd en geborgd zijn.</p>

2.2 Aanbevelingen

De Rekenkamer beveelt aan:	
1	Toets de volledige uitvoering van het treasurybeleid van de Gemeente Graafstroom met professionele expertise over risicomanagement. Hoe hoger het risicoprofiel, des te meer expertise aanwezig moet zijn.
2	Richt de bestuurlijke en ambtelijke controlelijnen op zodanige wijze in dat wordt voorkomen dat het treasurybeleid eigenstandig en laag in de organisatie wordt uitgevoerd.
3	Scherp de procedure, inkoopcriteria, aansturing en werkafspraken bij het inzetten van (financiële) expertise door derden aan.
4	Verricht een vervolgonderzoek naar de rol van en de afspraken met de externe adviseur (Wallich & Matthes) om de mogelijkheden te onderzoeken de geleden schade te verhalen.

3 Beantwoording 14 onderzoeksvragen

In dit hoofdstuk geeft de Rekenkamer de beantwoording van de door de Raad en Auditcommissie gestelde onderzoeksvragen. Toelichting op de gang van zaken is weer gegeven in de Procesbeschrijving (bijlage 1).

3.1 Rechtmatigheid (vragen 1 en 2)

1. *Wie heeft de beslissing genomen om de gelden bij de Landsbanki weg te zetten?*

De beslissing is te splitsen in twee momenten:

- 1 Het college heeft op 8 mei 2007 expliciet instemming gegeven om –binnen de mogelijkheden van het Treasurystatuut Graafstroom 2001 – te kiezen voor ‘de hoogste bidder’.
- 2 Er wordt door het toenmalige hoofd financiën en de toenmalige treasurer gekozen voor de hoogste bidder. Op advies van adviesbureau Wallich & Matthes BV te Amsterdam blijkt dit Landsbanki in IJsland en DBV in Zeist te zijn.

De beslissing is rechtmatig genomen; de afspraken over de interne mandaat- en bevoegdhedenstructuur op diverse niveaus rond treasurybeheer zijn hiermee niet geschonden.²

2. *Op welke wijze zijn de regels zoals vastgelegd in de wet Fido, de voorschriften uit de verordening financieel beheer en het treasurystatuut nageleefd en waaruit blijkt dit?*

De gemeente heeft binnen deze juridische kaders gehandeld omdat geen sprake is van bovenmatig risico lopen bij het uitzetten van gelden anders dan een publieke taak. Landsbanki kende op het moment van het uitzetten van gelden een single A-rating bij de daarvoor erkende rating bureaus Moody's en Fitch. De gemeente heeft wel gekozen voor het nemen van enig risico door gelden uit te zetten bij een bank met een single A-rating, maar bij een single A-rating is nog steeds sprake van een kwalitatief goede bank. Pas op 30 september 2008 wordt de Landsbanki ‘gedowngrade’, dit is nadat alle transacties zijn uitgevoerd.

3.2 (Bij)sturing en controle (vragen 3 t/m 12)

3. *Op basis van welk document is het besluit om gelden bij de Landsbanki weg te zetten genomen (intern advies); wat was de kwaliteit van dit interne advies/B&W voorstel?*

Het document betreft een memo aan het college d.d. 3 mei 2007. Hierover is geen gedegen afgewikkeld collegebesluit gegeven, maar instemming om voor de hoogste bidder te gaan door middel van een paraaf van de gemeentesecretaris op het document zelf. In de notulen van de collegevergadering van 8 mei 2007 is geen informatie aangetroffen over de behandeling van de memo met de keus voor de hoogste bidder.

² De beslissing is weliswaar rechtmatig genomen, maar onvoldoende zorgvuldig, zie hiervoor vraag 3.

De kwaliteit van het interne advies is beperkt, omdat niet is ingegaan op eventuele risico's. De memo gaat volledig voorbij aan *enige mogelijke* risico's bij het wegzetten van gelden bij een financiële instelling 1) met een lagere A-rating; 2) met een fors kleiner eigen vermogen; 3) en vallend onder een minder gedegen garantiestelsel dan de banken waar de gemeente voorheen altijd gelden uitzette. De breuk met het eerder gevoerde conservatieve, prudente en vrijwel risicoloze treasurybeleid is hiermee onvoldoende geëxpliciteerd en is als zodanig ook niet zo opgepakt door het college.

Voor de uitvoering van deze beslissing om gelden weg te zetten bij de 'hoogste bidder' is gebruikt gemaakt van de adviezen van Wallich & Matthes, die zich tevens namens Landsbanki presenteerde als aanbieder. De gemeente beschikt niet over schriftelijke stukken met de overeenkomst over de adviesopdracht tussen de Gemeente Graafstroom en Wallich & Matthes. Ook is er geen schriftelijke bevestiging van de provisieregeling van 0.02% van de verschuldigde rente over de hoofdsom, noch waren de verstrekte adviezen inzake treasury- en risicomanagement schriftelijk vastgelegd. De kwaliteit van de adviezen wordt bij vraag 7 verder behandeld.

4. Wat was de aanleiding om deze gelden uit te zetten en uit welke posten zijn de gelden onttrokken om bij de Landsbanki weg te zetten?

Het wegzetten van de gelden bij de Landsbanki leverde in 2007 de meeste rente op in vergelijking met andere financiële instellingen. Het verschil met de 'huisbank' was in die periode oplopend tot +1.5%. Dit werd door tussenpersoon Wallich & Matthes, waarmee reeds meerdere gemeenten in de omgeving mee samenwerkten, onder de aandacht van de gemeente Graafstroom gebracht en geadviseerd.

Het grootste gedeelte van de gelden is afkomstig uit eerder vrijgekomen deposito's. Het geld dat in de deposito's is gestort, is ondermeer afkomstig uit de jaarlijkse aflossing van Tablis wonen, de reguliere belastinginkomsten, grondverkoop en de verkoop van twee gemeentelijke eigendommen.

5. Wanneer zijn, na het besluit daartoe, welke bedragen, in welke tranches en tegen welk rentepercentage weggezet en bij welke banken? Welke meeropbrengsten heeft dit gegenereerd?

Vanaf de instemming van het college (memo, 8 mei 2007) om voor de 'hoogste bidder' in zee te gaan, zijn de volgende transacties uitgevoerd:

- De gemeente Graafstroom zet op 8 mei 2007 € 1,0 miljoen uit bij de Landsbanki.
- In de periode van 5 juli 2007 tot 20 mei 2008, kiest de gemeente ervoor om gelden bij DBV Levensverzekeringen te Zeist uit te zetten. Het gaat hier om tien transacties, variërend van € 0,7 miljoen tot € 1,7 miljoen, tegen looptijden van 1 tot 2 maanden.
- Vanaf 20 mei 2008 zet de gemeente Graafstroom (op grond van de hogere rente bij de Landsbanki) opnieuw geld uit bij de Landsbanki in plaats van DBV.

- De gemeente Graafstroom zet vanaf 20 mei 2008 in nog eens zeven keer gelden uit bij de Landsbanki, variërend van € 1,0 miljoen tot € 2,3 miljoen (zie tabel 1, waarin de deposito's genummerd zijn).
- Op 26 juni 2008 loopt deposito nr.3 af. Deze € 1 miljoen is direct weer bij Landsbanki weggezet in depot nr.4.
- Op 25 augustus 2008 lopen deposito's nr. 2, 4 en 5 af. Dit betreft een totaalbedrag van 4,3 miljoen euro. Van deze deposito's is € 1 miljoen gestort op de rekening van de gemeente, tezamen met een bedrag van € 46.720,- aan rente. Aan de keuze om deze € 1 miljoen niet direct weg te zetten, lag ten grondslag dat lopende verplichtingen van de gemeente Graafstroom zouden leiden tot een lager liquiditeitsoverschot van circa € 1 miljoen.

De overige € 3,3 miljoen is op 25 augustus 2008 direct weer weggezet bij de Landsbanki in deposito's nr. 6, 7 en 8. De gezamenlijke looptijd bedraagt veel langer dan bij de vorige transacties. Hiervoor is gekozen om enige flexibiliteit in de liquiditeit te creëren. Vanaf oktober 2008 zou iedere maand één deposito vrijkomen, waardoor de gemeente het verantwoord vond om per deposito langere looptijden aan te houden, die een hogere rente kennen (0,2% a 0,3% hoger). Bovendien kon de gemeente Graafstroom dan maandelijks bekijken of het geld opnieuw kon worden weggezet of dat dit geld nodig zou zijn voor de bedrijfsvoering.

Nr.	Datum	Bedrag	Looptijd	Ontvangen rente	Betaalde provisie aan W&M
1	08.05.2007	€1.000.000	tot 09.08.2007	*	*
Subtotaal		€1.000.000			
2	20.05.2008	€2.300.000	tot 25.08.2008	€31.606	€124
3	26.05.2008	€1.000.000	tot 26.06.2008	€3.970	€17
4	27.06.2008	€1.000.000	tot 25.08.2008	*	*
5	03.07.2008	€1.000.000	tot 25.08.2008	€6.919	€29
Subtotaal		€5.300.000 ³			
6	25.08.2008	€1.000.000	tot 27.10.2008	€8.925	€35
7	25.08.2008	€1.000.000	tot 27.11.2008	€13.839	€52
8	25.08.2008	€1.300.000	tot 12.01.2009	€27.300	€101
Subtotaal		€3.300.000			

Tabel 3.1 Depositotransacties gemeente Graafstroom aan Landsbanki

- De bedragen zijn afgerond op euro's
- Bij de velden met een *, zijn de bedragen ten tijde van dit onderzoek niet beschikbaar vanwege de (her)organisatie van het archief van de gemeente (i.v.m. De Waard)

³ Let wel, de gemeente had in totaal niet meer dan 4,3 miljoen euro tegelijkertijd uitstaan.

6. Hoe zijn de gelden opgenomen in de bestaande P&C-documenten?

In de begroting, jaarrekening en andere P&C-documenten zijn de IJslandgelden vóór oktober 2008 niet specifiek opgenomen. Na oktober 2008 is in de P&C-documenten wel opgenomen wat de financiële consequenties zijn van het niet kunnen beschikken over de bevroren tegoeden bij Landsbanki.⁴

7. Wat is de rol van W&M en hoe is men tot de keuze voor dit adviesbureau gekomen? M.a.w. is dit bureau voldoende geëquipeerd geweest voor het doen van dergelijke adviezen?

De samenwerking tussen de gemeente Graafstroom en Wallich & Matthes kwam tot stand op initiatief van Wallich & Matthes. Dit bureau is aangesloten bij Dutch Securities Institute en staat onder toezicht van de Autoriteit Financiële Markten en De Nederlandse Bank. Het bureau presenteerde zich medio februari 2007 bij de Gemeente Graafstroom als tussenpersoon van financiële instellingen, die hogere rentepercentages konden bieden dan de reguliere banken. Wallich & Matthes adviseerde al bij veel gemeenten bij het treasurymanagement en werd ook binnen de gemeente Graafstroom gezien als een gekwalificeerd bureau. Ook het bureau Intersessie heeft zich destijds gepresenteerd. Geen documentatie is beschikbaar waarom gekozen is voor Wallich & Matthes. Inmiddels werkt de gemeente niet meer samen met W&M.

Wallich & Matthes heeft verschillende rollen vervuld. Het bureau heeft ruim twee jaar de rol van adviseur vervuld bij het wegzetten van gelden. Als tussenpersoon sloot Wallich & Matthes de depositotransacties af naar DBV en Landsbanki. De rol als intermediair in het kader van belangenbehartiging van Landsbanki en het daarbij behorende inverdienmodel is geen onderwerp van onderzoek geweest.

De verschillende rollen en met name de grote adviesrol zijn niet bij alle betrokkenen helder geweest en wellicht zelfs onderschat. Binnen de ambtelijke organisatie was onvoldoende expertise op het gebied van risicomangement was om de advies van Wallich & Matthes te toetsen. Vanwege de nadrukkelijke rol die Wallich & Matthes vervulde, is vanuit de ambtelijke organisatie op uitvoerend niveau veel 'overgelaten' aan dit bureau, waarbij de organisatie op enige afstand stond. Personele mutaties zowel op de bestuurlijke als de ambtelijke verantwoordelijke leidinggevende functies hebben hierbij een rol gespeeld. Als verzwarende omstandigheid kan worden aangevoerd dat er geen documenten zijn over de zakelijke afspraken met de externe adviseur.

8. Wie heeft intern en extern toezicht gehouden en waaruit blijkt dit toezicht?

Vanaf mei 2007; het moment dat de transacties zijn gestart tussen de Gemeente Graafstroom en Landsbanki en DBV, tot september 2008; het bekend worden van het bevroren van de gelden bij Landsbanki, is er geen sprake geweest van enige vorm van intern of extern toezicht.

Duidelijk is dat het college en het managementteam van de ambtelijke organisatie destijds weinig reden zag om extra aandacht te besteden aan het treasurymanagement

⁴ Zie bijvoorbeeld de programmabegroting 2010 bij '13.10.2009' in de procesbeschrijving.

van de gemeente en de beslissingen die daarbij werden genomen. Dit werd overgelaten aan het uitvoerende niveau van de ambtelijke organisatie. De verantwoordelijkheid voor het nemen van beslissingen over het wegzetten van de gelden bij Landsbanki lag in die periode laag in de organisatie. Vanwege personele wisselingen, het tumult van de gemeentelijke organisatieontwikkelingen en onvoldoende deskundigheid op het gebied van risicomanagement binnen de eigen organisatie, werd het treasurymanagement vooral bepaald door Wallich & Matthes. Op uitvoerend niveau werd vertrouwd op de adviezen van Wallich & Matthes en er was een situatie ontstaan waarbij het treasury- en risicomanagement afhankelijk werd van dit bureau, de 'span of control' ontbrak.

9. Op welke wijze en wanneer hebben college en raad gereageerd op signalen waaruit bleek dat er financieel risico kon worden gelopen met de uitgezette tijdelijk beschikbare middelen?

In september 2008 wordt het college door het Hoofd Financiën geïnformeerd over de consequenties voor de Gemeente Graafstroom van het bevroren van uitstaande gelden bij Landsbanki. De signalen waren afkomstig vanuit de media. Wallich & Matthes heeft de gemeente Graafstroom in september 2008 niet geïnformeerd over de wijziging van de rating van de Landsbanki. Op 8 oktober 2008 informeert het college de raad voor het eerst over de 'bevroren' IJslandgelden.

10. Welke acties heeft het college genomen nadat bekend was geworden dat de Lansbanki in de financiële problemen is geraakt?

De gemeente Graafstroom heeft op 14 oktober 2008 in samenspraak en samenwerking met andere gedupeerde overheden besloten om juridische stappen te nemen tegen Landsbanki c.q. de IJslandse staat om de 'bevroren' gelden terug te vorderen.

11. Wat is de huidige status van de uitgezette gelden bij de Lansbanki en hoe is/wordt de raad hierover geïnformeerd?

De gemeente verwacht nog ongeveer 80% van de oorspronkelijke vordering terug te zien en dit is aangemerkt als risico. Voor grofweg de overige 20% heeft de gemeente een voorziening gevormd.

Op 27 oktober 2008 behandelt de raad de kwestie van de IJslandgelden. Door het college is een notitie aangeboden met een overzicht van de gang van zaken, nadat bekend was geworden dat Landsbanki zou 'omvallen'. Nadien is de raad periodiek geïnformeerd over voortgang van de gezamenlijke inspanningen met andere gemeenten en de scenario's die van toepassing zijn voor als de IJslandgelden niet of slechts gedeeltelijk terugkomen. Het college heeft deze scenario's niet aangeboden aan de Raad, maar het meest waarschijnlijke scenario is opgenomen en verwerkt in de programmabegroting 2010, die op 13 oktober 2009 door de Raad is vastgesteld.

12. In hoeverre heeft de raad zijn controlerende taak uitgeoefend over de uitgezette gelden?

Het uitvoeren van transacties om gelden bij de 'hoogste bidder' werd opgevat als 'going concern' binnen de Afdeling Financiën. Het treasurymanagement ondervond met name

in de periode mei 2007 tot september 2008 weinig bemoeienis van het bestuur en de ambtelijke top. Evenmin was er sprake van interventies vanuit de raad in het kader van zijn controlerende taak. In de jaarrekening 2007 is opgenomen dat het beleid in het liquiditeitenbeheer naar verwachting niet gewijzigd zal worden. Dit terwijl de gemeente juist in 2007 heeft afgeweken van de eerder conservatieve beleidslijn en nu zoekt naar de hoogste bieder, op advies van W&M. In de programmabegroting 2008 is geen melding gemaakt van de deposito's bij de Landsbanki en de DBV in plaats van bij de 'vertrouwde' financiële instellingen. Mede hierdoor heeft de raad onvoldoende informatie gekregen om zijn controlerende taak uit te oefenen.

Vanaf oktober 2008, het bekend worden van de risico's die de Gemeente Graafstroom was aangegaan door het uitzetten van gelden bij Landsbanki, heeft de raad zijn controlerende taak in deze kwestie opgepakt.

3.3 Risicomanagement (vragen 13 en 14)

13. *Was het treasurystatuut voldoende gericht op het minimaliseren van financiële risico's?*

Het Treasurystatuut Graafstroom 2001 biedt voldoende voorwaarden voor het minimaliseren van financiële risico's. Door de 'conservatieve en prudente' toepassing van het Statuut waren de financiële risico's bij treasury minimaal. Binnen de kaders en voorwaarden van het Treasurystatuut Graafstroom 2001 blijft het mogelijk om gelden weg te zetten bij de hoogste bieder. Daar staat tegenover dat extra alertheid noodzakelijk is voor de risico's die hieraan verbonden zijn (risicomanagement). De risico's die verbonden zijn aan het wegzetten van deze gelden bij de 'hoogste bieder' in de context van de toenmalige financiële markt zijn door het bestuur en de ambtelijke top onderschat.

14. *Wat waren de voorwaarden die de Lansbanki biedt voor de uitgezette gelden? Wat zijn de garantiebepalingen?*

Wallich & Matthes is als adviseur, intermediair en vertegenwoordiger van Landsbanki de enige 'contractpartij' voor de Gemeente Graafstroom aangaande de uitgezette IJslandgelden. Gedurende het rekenkameronderzoek is gebleken dat er geen documenten beschikbaar zijn, waarin schriftelijke informatie over contractuele bepalingen, (ontbindende) voorwaarden, garantiebepalingen et cetera terug te vinden is.

Bijlage 1 Procesbeschrijving IJslandgelden

Onderstaande procesbeschrijving is opgesteld op basis van de dossierstudie en de gehouden interviews. De afkortingen die in de procesbeschrijving genoemd zijn, verwijzen naar de bronnenlijst in bijlage 2.

Datum	Gebeurtenis
27.02.2001 en 30.11.2001	<ul style="list-style-type: none"> – De gemeenteraad stelt het treasurystatuut vast in februari 2001 en een wijziging daarin in november 2001. Deze wijziging maakt mogelijk: “De financiële instellingen waarmee op de geldmarkt zaken mag worden gedaan, hebben minimaal een single A-rating [...]”. (Bron: S1,S3) – Met deze wijziging wilde de gemeente mogelijk maken dat ook met de reguliere Nederlandse banken (zoals de ABN Amro of de ING) op de geldmarkt zaken kon worden gedaan. (Bron: Interviews) – De gemeente maakt vervolgens weinig gebruik van bovengenoemde mogelijkheid en blijft voornamelijk conservatief kiezen voor de triple A banken. Tot mei 2007 maakt de gemeente geen gebruik van banken die niet onder het Nederlandse garantiestelsel vallen. (Bron: interviews)
27.10.2004	<p>De gemeenteraad stelt de financiële verordening ex art. 212 Gemeente Graafstroom vast. Met betrekking tot de financieringsfunctie stelt art. 14, lid 2 dat het college minimaal eenmaal per vier jaar een Treasurystatuut dient op te stellen en deze aan de raad aan te bieden. (Bron: S35). In verband met de werkorganisatie de Waard heeft het nieuwe Treasurystatuut enige vertraging opgelopen. De Rekenkamer heeft de conceptversie ontvangen.</p> <p><i>De Rekenkamer is na de bespreking van het concept onderzoeksrapport met de Auditcommissie op 1 februari 2010 nog eens nagegaan of er nu na 2001 nog eens sprake is geweest van het opnieuw vaststellen van het treasurystatuut. Dit is niet het geval, alleen de financiële beheersverordeningen zijn in 2004 en 2005 in de raad geweest, wat samenhang met de invoering van het BBV en niet met de wet Fido. (Bron: Interviews)</i></p>
Begin 2007	<ul style="list-style-type: none"> – De gemeente heeft contact met financieel adviesbureau Wallich & Matthes (Bron: S2) – Dit contact komt tot stand op initiatief van W&M. (Bron: Interviews) – Enkele gemeenten in de omgeving werkten op dat moment al met W&M ten behoeve van hun treasurymanagement. (Bron: Interviews) – Tot begin 2007 typeren respondenten het financiële beleid van de gemeente als ‘conservatief’ en ‘prudent’. (Bron: Interviews)
05.04.2007	<ul style="list-style-type: none"> – De gemeente ontvangt offertes van vier financiële instellingen, waaronder Wallich & Matthes BV. Zij voldoen allen aan de eisen uit de Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden. (Bron: S3) – W&M is aangesloten bij Dutch Securities Institute en staat onder toezicht van de Autoriteit Financiële Markten en De Nederlandse Bank. (Bron: O3,O4,O5)

Datum	Gebeurtenis
08.05.2007	<ul style="list-style-type: none"> – Het college bespreekt de memo betreffende het uitzetten van kasgeld en de regels treasurystatuut (d.d. 3 mei 2007) en stemt in met het kiezen voor de financiële instelling die het hoogste rentepercentage biedt. (Bron: S3) – Deze instemming is niet volgens het gebruikelijke format gegeven, maar via een handgeschreven aantekening op de memo: ‘hoogste bieder’ vergezeld van een paraaf van de gemeentesecretaris. (Bron: S3, S10, interviews) – In de notulen van de collegevergadering van 8 mei 2007 zijn noch opmerkingen over Landsbanki te vinden, noch de instemming met het kiezen voor de hoogste bieder. (Bron: S36) – Bestuurders geven aan dat het wegzetten van de gelden van de Landsbanki destijds beschouwd werd als ‘going concern’ en dat de dagelijkse financiële gang van zaken ‘matig zichtbaar’ was. (Bron: Interviews) – Informatie over W&M en Intercessie, waar de gemeente voorheen geen zaken mee deed voor het uitzetten van kasgeld, is bij de memo gevoegd. De credit opinion d.d. 10 juli 2006 over de Landsbanki is bijgevoegd. (Bron: S3)
08.05.2007 – 20.05.2008	<p>Vanaf de instemming van het college om voor de hoogste bieder te gaan:</p> <ul style="list-style-type: none"> – De gemeente zet op 8 mei 2007 € 1,0 miljoen uit bij de Landsbanki. (Bron: S10) – Hierna, in de periode van 5 juli 2007 tot 20 mei 2008, kiest de gemeente ervoor om gelden bij DBV levensverzekeringen uit te zetten. Dit betreft in totaal tien transacties variërend van 0,7 miljoen tot 1,7 miljoen, tegen looptijden van 1 tot 2 maanden. (Bron: S10) – Vanaf 20 mei 2008 zet de gemeente (vanwege hogere rente bij de Landsbanki) weer geld uit bij de Landsbanki in plaats van de DBV. (Bron: S10, interviews) – Het alternatief met concurrerende rente (qua ‘hoogste bieder’) werd geboden door de Fortis bank Nederland. Vanwege de problemen bij dit concern kiest de gemeente om het advies van W&M op te volgen gelden bij de Landsbanki uit te zetten. (Bron: Interviews) – Vóór 8 mei 2007 bedraagt de hoogte van het uitgezette geld bij de Rabobank en de BNG 3,2 miljoen euro. Het geld dat bij de Landsbanki en de DBV is weggezet, is hoofdzakelijk afkomstig van de vrijgekomen deposito’s van de Rabobank. De gemeente had ten tijde van de deposito’s bij de Landsbanki en de DBV geen gelden meer bij de Rabobank en BNG uitstaan. (Bron: Interviews) – Er is geen schriftelijke overeenkomst tussen de gemeente Graafstroom en W&M. De afspraken zijn altijd telefonisch tot stand gekomen, ook de provisieafpraak van 0,02% van de rente. (Bron: Interviews) <p><i>De Rekenkamer merkt op dat de gemeente Graafstroom op dit moment breekt met de jarenlang gevolgde conservatieve beleidslijn. De Landsbanki heeft geen triple A status, valt niet onder het Nederlandse garantiestelsel en bovendien kent de Landsbanki een fors kleiner eigen vermogen dan de banken waar de gemeente eerder deposito’s wegzette. De gemeente neemt hiermee meer risico’s dan voorheen.</i></p>

Datum	Gebeurtenis
12.10.2007	<ul style="list-style-type: none"> – De gemeenteraad stelt de programmabegroting 2008 vast. Hierin is geen melding gemaakt van de deposito's bij de Landsbanki en de DBV in plaats van bij de 'vertrouwde' financiële instellingen. Wel is aangegeven dat in 2007 het treasurybeheer verder is ontwikkeld en wordt samengewerkt met een adviesbureau. (Bron: S2g)
02.2008	<ul style="list-style-type: none"> – De accountant stelt de Concept managementletter 2007 op. De belangrijkste conclusie luidt dat de gemeente weliswaar diverse stappen heeft gezet om de interne beheersing te verbeteren, maar enkele aandachtspunten heeft staan die van essentieel belang zijn voor de bedrijfsvoering van gemeente: o.a. nog geen frauderisicoanalyse, interne rechtmatigheidscontroles tijdig afronden en uitkomsten analyseren en interne beheersing verbeteren m.b.t. de processen investeringen, kosten en grondexploitaties. (Bron: S4)
02.04.2008	<p>Dagblad Trouw kopt 2 april met 'Bankensector IJsland aan rand van afgrond', De economie van IJsland wankelt nu de bankensector op instorten staat. (Bron: O8)</p>
20.05.2008 – 25.08.2008	<p>De gemeente zet vanaf 20 mei 2008 in nog zeven keer gelden uit bij de Landsbanki, variërend van € 1,0 miljoen tot € 2,3 miljoen, zie tabel 1, waarin de deposito's genummerd zijn. (Bron: S5, S6, S7, S10, interviews)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Op 26 juni 2008 loopt deposito nr.3 af. Deze 1 miljoen euro is direct weer weggezet in depot nr.4. – Op 25 augustus 2008 lopen deposito's nr. 2, 4 en 5 af. Dit betreft een totaalbedrag van 4,3 miljoen euro. Van deze deposito's is 1 miljoen euro gestort op de rekening van de gemeente, tezamen met een bedrag van €46.720,- aan rente. De keuze om deze 1 miljoen niet direct weg te zetten, lag ten grondslag aan lopende verplichtingen van de gemeente, die leidden tot een lager liquiditeitsoverschot van circa 1 miljoen euro. – De overige 3,3 miljoen euro is direct weer weggezet bij de Landsbanki, in deposito's nr. 6, 7 en 8. De gezamenlijke looptijd bedraagt veel langer dan bij de vorige transacties. Hiervoor is gekozen om enige flexibiliteit in de liquiditeit te creëren. Vanaf oktober 2008 zou iedere maand één deposito vrijkomen, waardoor de gemeente het verantwoord vond om per deposito langere looptijden aan te houden, die een hogere rente kennen (0,2% a 0,3% hoger) opbrengen. Bovendien kon de gemeente dan maandelijks bekijken of het geld opnieuw kon worden weggezet of dat dit geld nodig zou zijn voor de bedrijfsvoering.
16.06.2008	<p>De gemeenteraad stelt de jaarrekening 2007 vast. Hierin: (Bron: S31)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Voor 2007 is €120.000,- geraamd aan opbrengst rente voor uit te zetten gelden korter dan één jaar. – Sinds 2007 wordt voor de functie van treasury nauw samen gewerkt met een hiervoor gespecialiseerd bureau. – De functie van kasgeldbeheer is nog steeds in ontwikkeling, daartoe is een voorzichtige start gemaakt met een liquiditeitsplanning.

Datum	Gebeurtenis
	<ul style="list-style-type: none"> – In de planperiode wordt niet verwacht dat het beleid in saldo- en liquiditeitenbeheer gewijzigd zal worden. – De overtollige gelden worden prudent uitgezet. – Het verloop van het liquiditeitsaldo is sterk afhankelijk van het tempo waarin de plannen die in de begroting zijn opgenomen, worden gerealiseerd. <p><i>De Rekenkamer merkt op dat hier is opgenomen dat het beleid in het liquiditeitenbeheer naar verwachting niet gewijzigd zal worden. Dit terwijl de gemeente juist in 2007 heeft afgeweken van de eerder conservatieve beleidslijn en nu zoekt naar de hoogste bidder, op advies van W&M.</i></p>
07.07.2008	<p>In de uitzending van NOVA van 7 juli 2008 stelt Bert Heemskerk (voorzitter raad van bestuur Rabobank) over sparen bij banken als de Landsbanki: “Banken zoals de Landsbanki hebben een veel kleiner eigen vermogen dan banken zoals de Rabobank, zo’n 1 miljard euro tegen zo’n 30 miljoen euro en een lagere solvabiliteit. Bovendien werken ze met een fundsysteem in plaats van een omslagsysteem. Geld hier wegzetten is dus riskant. Mocht de Landsbanki problemen krijgen op de betalingsbalans, en omvallen vanwege de kredietcrisis, en de kans hierop is zondermeer groot, dan zijn de tegoeden niet gegarandeerd.” (Bron: O7)</p>
25.08.2008	<p>Op de geprinte bevestiging van de depositotransactie van 25 augustus 2008 (€ 1 miljoen heeft de treasurer de volgende aantekening gemaakt: “Gesproken Van Seeters [W&M], informatie volgt, Iceland heeft controle, <u>BNG</u>.” (Bron: S5)</p>
29.09.2008	<p>De Landsbanki verliest zijn single A-rating.</p> <ul style="list-style-type: none"> – De gemeente heeft niet gereageerd op deze rating wijziging. W&M heeft dit niet aan de gemeente gemeld en geen van de betrokkenen heeft dit op een andere manier (media) opgevangen. (Bron: Interviews) – Wanneer W&M de wijziging wel gemeld zou hebben, had de gemeente daar op dat moment weinig mee kunnen doen. Deposito’s kunnen in principe niet voor het einde van de looptijd worden opgezegd (tenzij bank en gemeente tot een overeenkomst komen, dat op dat moment zeer onwaarschijnlijk zou zijn geweest) en er werden in die periode geen nieuwe transacties verricht. (Bron: S34) <p><i>De Rekenkamer merkt hier op dat hoewel de gemeente niet meteen had kunnen reageren, melding wel noodzakelijk was geweest – stoppen ná de looptijd was dan mogelijk geweest ingeval de Landsbanki niet (of pas later) zou omvallen. Tevens geeft dit een gebrek aan van het meedenken van de externe adviseur. De gemeente bevindt zich door het verlies van de single A rating van Landsbanki op dat moment buiten de kaders van het treasury statuut, het verliezen van de single A status is dus een belangrijk punt voor de gemeente. Een externe adviseur die het belang van de gemeente voor ogen zou hebben gehad, had, naar inziens van de Rekenkamer, dit punt gemeld.</i></p>

Datum	Gebeurtenis
07.10.2008	Landsbanki wordt genationaliseerd, bevrozing internationale tegoeden (Bron: S10)
08.10.2008	<ul style="list-style-type: none"> – Het hoofd Financiën bericht de burgemeester over het omvallen van Landsbanki nadat hij het nieuws in de ochtend van 8 oktober 2008 via de media heeft gehoord. Diezelfde avond berichten ze samen met het college de (plaatsvervangend) fractievoorzitters. (Bron: Interviews) – De memo aan het college bericht dat het onduidelijk is of de gemeente de € 3,3 miljoen aan deposito's die op dat moment bij de Landsbanki uitstaan, teruggevorderd kan worden. Ook dat de Landsbanki voldoet aan de FIDO-criteria en onderzocht wordt welke stappen ondernomen kunnen worden. (Bron: S8) – In de raadsvergadering van 8 oktober komt het onderwerp IJslandgelden voor het eerst aan de orde. (Bron: S28)
14.10.2008 e.v.	<p>De gemeenten, provincies en het waterschap die getroffen zijn door de problemen bij de Landsbanki, overleggen over de te volgen acties. Zij besluiten gezamenlijk de juridische weg te volgen (en de dialoog met de ministeries van BZK en Financiën open te houden). De kosten hiervan worden naar ratio verdeeld. (Bron: S10, S26, S27)</p> <p>Vanaf deze datum vindt er veelvuldig overleg en correspondentie plaats tussen het Rijk en de samenwerkende overheden, de samenwerkende overheden onderling en met het advocatenkantoor. Het Rijk wil niet dat de samenwerkende overheden de juridische weg volgen richting de Landsbanki en probeert dit via een geding onmogelijk te maken. De uitspraak van de Raad van State op 22 april 2009 stelt de samenwerkende gemeenten uiteindelijk in het gelijk. (Bron: S26)</p>
17.10.2008	<p>Het minBZK bericht de medeoverheden over de inventarisatie van de gevolgen van de kredietcrisis (de problemen bij drie banken waaronder de Landsbanki) en stelt dat het financiële risico beperkt blijft tot een aantal provincies, gemeenten en waterschappen. Van de 179,9 miljoen euro die de medeoverheden hebben uitstaan bij de Landsbanki, neemt Graafstroom 3,3 miljoen euro voor zijn rekening. (Bron: S9)</p>
21.10.2008	<p>In een nota aan het college zijn de probleemstelling en gevolgen van de uitstaande deposito's bij de Landsbanki uiteengezet. Naar voren komen (Bron: S10):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Rentebaten- en lasten: De mogelijke tegenvallers over de jaren 2008 tot en met 2012 bedragen in totaal €739.000,-. – Hoofdsom: Er is nog geen uitspraak te doen over het wanneer en hoeveel terugkrijgen van de 3,3 miljoen euro, maar dit bedrag zal op alle mogelijke manieren worden teruggevorderd. – Tot 29 september 2008 had de Landsbanki een A-rating. – De getroffen medeoverheden hebben een overleg gehad op 14 oktober over de te ondernemen acties. – Naar aanleiding van de Landsbanki zaak heeft de accountant na onderzoek geconcludeerd dat de transacties rechtmatig zijn verricht. – De gemeente concludeert zelf niet in staat te zijn geweest om de onbetrouwbaarheid van de Landsbanki ten tijde van het afsluiten van de contracten te doorzien.

Datum	Gebeurtenis
	<ul style="list-style-type: none"> – De gemeente stelt vraagtekens bij de positie van het bureau W&M. Hierbij: “Zij [W&M] geven geen advies over transacties. Er is derhalve geen principiële verschil tussen het zelf opvragen van offertes en het opvragen van offertes via een tussenpersoon. In alle gevallen kiest de gemeente de gewenste offerte en sluit zelf het contract af. Wel heeft de gemeente bij de verlenging op 25 augustus geïnformeerd naar de kredietwaardigheid van de IJslandse bank en is verteld dat de Landsbanki een uitstekende partner is.” – De liquiditeitspositie van de gemeente komt niet in gevaar, de geplande investeringen voor 2008 en 2009 komen niet in gevaar, toekomstige investeringen wellicht wel. – De gemeente neemt drie maatregelen om herhaling in de toekomst te voorkomen: Kiezen voor Nederlandse financiële instellingen met een AAA-rating, opschalen autorisatieniveau, meer bespreken trends en ontwikkelingen op het gebied van treasury-informatie. <p><i>De Rekenkamer constateert dat de opmerkingen over de positie van het bureau niet volledig juist zijn. W&M heeft de gemeente namelijk wél van advies voorzien over transacties en sluit deze bovendien ook voor de gemeente af. Uit de interviews met ambtelijk medewerkers kwam naar voren dat W&M de gemeente steeds actief van advies voorzag. In alle transactie-bevestigingen die W&M de gemeente stuurt, is het volgende te vinden: “Hiermee bevestigen wij het telefonisch onderhoud van heden, waarbij wij voor u een depositotransactie afsloten, tegen de volgende voorwaarden [...]”</i></p>
<p>27.10.2008 e.v.</p>	<p>I. Raadsvergadering en vragen 27 oktober 2008</p> <p>Voor de raadsvergadering van 27 oktober 2008 stellen de VVD, het CDA en de CU vragen. Hieruit blijkt onder andere: (Bron: S11A, S11B)</p> <ul style="list-style-type: none"> – De keuze voor het verlengen van de deposito's is gebaseerd op het hogere rentepercentage van de Landsbanki en de telefonische verzekering van W&M dat het geld daar veilig stond. – 27 oktober 2008 heeft W&M de single A-rating van de Landsbanki per email aan de gemeente te kennen gegeven. – Het is de gemeente wel bekend dat W&M provisie krijgt van de Landsbanki, maar niet hoe hoog die is. – De 3,3 miljoen euro is onder meer afkomstig uit de jaarlijkse aflossing van Tablis wonen, de reguliere belastinginkomsten, grondverkoop en de verkoop van twee gemeentelijke eigendommen. – De gemeente heeft zich onvoldoende gerealiseerd dat de Landsbanki geen filiaal in Nederland heeft maar een bijkantoor. De bank heeft een rekening bij Fortis, waar het geld op werd gestort. – In de begroting, jaarrekening of andere beleidsstukken hebben raadsleden niet kunnen vinden dat geld op een andere wijze is weggezet dan o.a. BNG. <p>In de raadsvergadering van 27 oktober 2008 komt naar voren (Bron: S12):</p>

Datum	Gebeurtenis
	<ul style="list-style-type: none"> – Raadsleden geven aan tevreden te zijn met de notitie die zij hebben ontvangen en met de informatie die hen door het college gegeven is vanaf het moment dat dingen mis zijn gegaan. – Het college geeft aan dat deposito's vaak maandelijks worden weggezet en dat het daarom moeilijk is hierover terug te koppelen. Wel wordt er gewerkt binnen de kaders van de wet en de raad en het college geeft aan te bekijken of dit op een andere manier gerapporteerd kan worden. <p>De toon van de vergadering is samenwerkend, niet aanvallend. Men vindt dat de gemeente dit niet had kunnen voorzien en juist gehandeld heeft met oog op de toen bekende informatie. Zij verwijzen naar deskundigen die het ook niet aan zagen komen, hoe had dan een gemeente dit kunnen voorzien, temeer omdat geopereerd is binnen de kaders. Deze toon wordt ook weergegeven in het persbericht dat de gemeente de dag erna naar buiten brengt. (Bron: S14)</p> <p>II. Interviews door de Rekenkamer december 2009</p> <p>In de interviews ten behoeve van dit rekenkameronderzoek komt naar voren dat men vindt dat alle betrokkenen <i>vooraf</i> weinig meer hadden kunnen weten en doen met betrekking tot de Ijslandgelden. Wel onderkent men <i>achteraf</i> enkele zaken die misschien beter anders aangepakt hadden kunnen worden of een bijdrage hebben geleverd aan de gang van zaken.</p> <p><i>Motivering</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Er is gewerkt volgens de bestaande <i>regels</i>, maar er zijn wel enige twijfels over in hoeverre gehandeld is volgens de <i>richtlijnen</i> van het treasurystatuut. – Er is op geen enkele wijze gehandeld uit geldzucht, maar er is eerder sprake geweest van naïviteit, teveel vertrouwen in een extern adviesbureau en het ontbreken van voldoende bewustzijn van de financiële risico's. <p><i>Rol W&M</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – W&M adviseerde al bij veel gemeenten het treasurymanagement en was ook in de ogen van de gemeente Graafstroom een gekwalificeerd bureau. – Vanwege de nadrukkelijke rol die W&M vervulde, is vanuit de ambtelijke organisatie veel 'overgelaten' aan dit bureau, waarbij de organisatie op enige afstand stond. Hoewel het rommelde in de financiële wereld, heeft W&M steeds (mondeling) de zekerheid gegeven dat het geld veilig stond in Ijsland. – De rol van W&M was niet bij iedereen even helder, zo was niet bij alle betrokkenen duidelijk dat W&M werkte met een verdienmodel (provisie). [De Rekenkamer merkt op dat er hiermee dus wel een principieel verschil is tussen het zelf opuragen van offertes of dit laten doen door een tussenpersoon, zie de collegenota van 21.10.2008 waarin dit verschil niet onderkend is] <p><i>Interne organisatie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Personele mutaties zowel op de bestuurlijke als de ambtelijke verantwoordelijke leidinggevende functies kunnen een rol hebben gespeeld. – De verantwoordelijkheid voor het nemen van beslissingen over het wegzetten van de gelden bij de Landsbanki is in die periode wellicht te laag gelegd in de

Datum	Gebeurtenis
	<p>organisatie.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Het collegebesluit om met de hoogste bidder in zee te gaan behoort niet tot de categorie ‘netjes afgewikkeld collegebesluit’. – De financiële gang van zaken vóór september 2008 vroeg geen bijzondere politiek-bestuurlijke aandacht. – De functionele scheidingen tussen operationele werkzaamheden en control worden in het kader van de schaalvergroting (De Waard) verder geprofessionaliseerd. <p>III. Deelonderzoek financieel expert bijgevoegd aan onderzoeksteam Rekenkamer januari 2010 (Bron: S34)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Van de wet Fido is met name art. 2, lid 1 en 2 van belang, van de Regeling uitzettingen en derivaten centrale overheden met name art. 2, lid 1 en 2 en van het Treasurystatuut met name art. 3. De gemeente heeft hiernaar gehandeld omdat geen sprake is van <i>bovenmatig</i> risico lopen bij het uitzetten van gelden anders dan een publieke taak. Landsbanki kende op het moment van het uitzetten van gelden een <i>single A-rating</i> bij de daarvoor erkende rating bureaus Moody’s en Fitch. De gemeente heeft wel gekozen voor het nemen van <i>enig</i> risico door gelden uit te zetten bij een bank met een <i>single A-rating</i>, maar bij een <i>single A-rating</i> is nog steeds sprake van een kwalitatief goede bank. Pas op 30 september 2008 wordt de Landsbanki gedowngrade, dit is nadat alle transacties zijn uitgevoerd. – Een expert in treasury had wellicht door wekelijks te monitoren (dagbladen, tv-uitzendingen, weblogs en meer internetbronnen) wel vermoedens kunnen hebben bij het risico van de op hande zijnde val van Landsbanki, maar dit was niet eenvoudig (blijkens de vele andere gedupeerde overheden).
27.10.2008	<p>In een brief aan de Tweede Kamer geeft minBZK nadere informatie over de onrust op de financiële markten in relatie tot de medeoverheden. Hierin is aangegeven dat BZK de dagelijkse besturen van de gemeenten, provincies en waterschap zal vragen of zij rechtmatig gehandeld hebben en waaruit dat blijkt. (Bron: S13)</p>
28.10.2008	<p>In het persbericht ‘Graafstroom slaat handen ineen bij poging om Landsbanki gelden terug te krijgen’ laat de gemeente weten dat de 3,3 miljoen euro overtollig kasgeld betreft en dat de gemeente rechtmatig heeft gehandeld en de situatie niet had kunnen voorzien. (Bron: S14)</p>
30.10.2008	<p>De gemeente deelt het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties op verzoek mede dat het accountantskantoor na onderzoek heeft geconcludeerd dat de gemeente bij het uitzetten van gelden bij de Landsbanki gehandeld heeft conform de geldende wet en regelgeving. (Bron: S15)</p>
04.11.2008	<p>In de managementletter van 4 november 2008 van het accountantskantoor aan het college van de gemeente Graafstroom is onder andere te vinden (Bron: S33):</p> <ul style="list-style-type: none"> – De gemeente kent directe risico’s door de uitstaande deposito’s bij de

Datum	Gebeurtenis
	<p>Landsbanki. Voor het opstellen van de jaarrekening 2008 is de mogelijke vorming van een voorziening van oninbaarheid een aandachtspunt.</p> <ul style="list-style-type: none"> – De Landsbanki transacties zijn afgesloten binnen de geldende kaders van de wet FIDO en het treasurystatuut van de gemeente. – “Het treasurystatuut van uw gemeente dateert van 1 februari 2001. Uw gemeente heeft gelet op de huidige kredietcrisis en de directe risico’s voor de gemeente Graafstroom het treasurybeleid aangescherpt. De verwachting is dat de wetgeving rond treasury voor decentrale overheden zal worden aangescherpt. Wij adviseren u deze ontwikkelingen te volgen en vervolgens het treasurystatuut te actualiseren.” – “Wij hebben geconstateerd dat de rentepercentages, die bij verschillende banken worden opgevraagd, voor het afsluiten van deposito’s niet altijd schriftelijk vastgelegd. Hierdoor ligt de motivering voor de besluitvorming niet altijd transparant vast. Wij adviseren u de opgevraagde rentepercentages altijd tezamen met de autorisatie van de gekozen deposito schriftelijk vast te leggen.”
04.11.2008	Het college besluit tot het voeren van een rechtsgeding namens de gemeente Graafstroom tegen de Landsbanki. (Bron: S16)
18.11.2008	Het college besluit tot het instellen van beroep tegen het Koninklijk Besluit van 10 november 2008 over het voeren van een rechtsgeding tegen de Landsbanki en stuurt een afschrift hiervan ter kennisname naar de raad. (Bron: S17)
20.11.2008	In een brief aan de raad betreffende deposito’s de Landsbanki is ingegaan op de samenwerking tussen de gedupeerde overheden, ondanks het kabinetsstandpunt het geld niet via de juridische weg terug te vorderen. (Bron: S18)
24.11.2008	In een memo aan het college betreffende het overleg over de kredietcrisis van 24 november 2008 is wederom de samenwerking tussen de gedupeerde overheden bevestigd, evenals een inzicht in de kosten hiervan. (Bron: S19)
26.01.2009	<ul style="list-style-type: none"> – Het college zegt in de raadsvergadering van 26 januari 2009 toe te komen met scenario’s voor als IJslandgelden niet of slechts gedeeltelijk terugkomen. (Bron: S28) – Het college heeft geen verschillende scenario’s aan de raad aangeboden, maar het meest waarschijnlijke scenario is in de programmabegroting 2010 verwerkt. (Bron: Interviews)
08.06.2009	De accountant geeft een goedkeurende verklaring af voor de getrouwheid en rechtmatigheid van de begroting 2008. Met betrekking tot de IJslandgelden is een schatting van de meest reële waarde van de vordering gegeven, 80% en voor de resterende 20% moet worden afgewaardeerd door een voorziening te vormen. (Bron: S21)
15.06.2009	<p>De gemeenteraad stelt de jaarrekening 2008 vast. Hierin: (Bron: S32)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Binnen de gemeente Graafstroom is geen aparte afdeling treasury. Het valt

Datum	Gebeurtenis
	<p>meer onder het uitvoeren van de 'cash management' functie.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Het treasurybeheer is in 2008 verder ontwikkeld. Verder wordt er samengewerkt met Wallich & Matthes, een extern adviesbureau. – In 2008 is de gemeente getroffen door het faillissement van Landsbanki. Hierdoor zijn uitstaande tegoeden niet direct opeisbaar en is er direct sprake van rentederving. Sinds de bekendmaking van het faillissement en de onzekerheden in het totale systeem is besloten dat de uit te zetten gelden alleen mogen worden geplaatst bij de BNG. <p>Een raadslid stelt in de raadsvergadering van 15 juni 2009 dat achteraf gezegd kan worden dat het wegzetten van het geld bij de Landsbanki heeft kunnen plaatsvinden omdat de gemeente geld beschikbaar had (en dus tijdelijk kon wegzetten) vanwege vertragingen in uit te voeren projecten. (Bron: S28): “Als alle projecten nu eens op tijd waren begonnen, dan waren alle voorzieningen op peil geweest, dan was er geen geld beschikbaar geweest om op IJsland te zetten en dan hadden we nu geen voorziening hoeven treffen en hadden we een groter overschot gehad, waar we weer heel wat mooie dingen van hadden kunnen realiseren. Dit is natuurlijk achteraf praten!”</p>
13.10.2009	<p>De gemeenteraad stelt de programmabegroting 2010 vast. Hierin is te vinden dat: (Bron: S30)</p> <ul style="list-style-type: none"> – De gemeente de gederfde rente (vanaf 1 mei 2009) in de begroting 2010 verdisconteerd heeft en dus geen budgettair risico veroorzaakt. Het uitstaande bedrag plus rente wordt geheel aangemerkt als risico. Op basis van inschatting is een voorziening opgenomen van 20% van de hoofdsom vermeerderd met de rente en verminderd met het ontvangen bedrag vanuit IJsland. De voorziening heeft een omvang van €700.113,- Het overige gedeelte van 80% is aangemerkt als risico. Van die 80% schat de gemeente in 10% niet meer terug te krijgen. – Over treasurybeheer: Vanaf het jaar 2009 wordt structureel €120.000,00 geraamd aan opbrengst rente uit te zetten gelden. Vanaf het jaar 2007 is het treasurybeheer verder ontwikkeld, en wordt samengewerkt met een adviesbureau. <p>Hoewel er in de programmabegroting te vinden is dat wordt samengewerkt met een adviesbureau, heeft de gemeente de samenwerking met W&M beëindigd. (Bron: Interviews)</p> <p><i>De Rekenkamer merkt op dat de raming van 120.000 euro aan rente in de voorgaande jaren ook al geraamd werd.</i></p>
20.10.2009	<p>Het advocatenkantoor dient de claim in ten behoeve van de gemeente Graafstroom (en de andere gedupeerde overheden). Hierbij is een overzicht gegeven van de primaire claim (IJslands recht) t.w.v. €3.658.533,54 en de alternatieve claim (Nederlands recht) t.w.v. €3.463.843,32, per 22 april 2009. Bevestigingen van de</p>

Datum	Gebeurtenis
	depositotransacties en bankafschriften zijn bijgevoegd. (Bron: S20)
22.10.2009	<p>In het collegevoorstel betreffende de claim Landsbanki (incl. verstrekken van deze informatie aan de raad via de auditcommissie) is onder andere te vinden: (Bron: S22)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Hoogte van de claim: €3.454.352 – Boekwaarde vordering €2.640.000 (80% van de nominale waarde) <p>[NB: dit zijn net iets andere bedragen dan de bedragen genoemd in de claim.]</p>
01.12.2009	De memo aan de raad betreffende de stand van zaken van de Landsbanki claim geeft weer dat de gemeente verwacht nog steeds ongeveer 80% van de oorspronkelijke vordering terug te zien. Het college geeft aan de raad verder te informeren zodra er nieuws is over de definitieve claims. (Bron: S23)
Januari 2010	De Waard-gemeenten stellen een nieuw concept-financieringsstatuut op. Hierin zijn met name de verantwoordelijkheden, bevoegdheden en informatievoorziening meer helder uitgewerkt. Ook is vastgelegd dat het voor kortlopende uitzettingen een instelling met een AA-rating moet betreffen en bij langlopende uitzettingen een instelling met een AAA-rating. (Bron: S24A, S24B)
05.01.2010 e.v.	<p>De IJslandse president weigert een wet te ondertekenen die regelt dat IJsland een voorschot van in totaal 3,8 miljard euro terugbetaalt aan Nederland en Groot-Brittannië vanwege het faillissement van internet spaarbank Icesave. (O2) De IJslandse bevolking zal zich 6 maart in een referendum uitspreken over het terugbetalen van het voorschot. (Bron: O6)</p> <p>De eerdere goedkeuring van het Icesave-akkoord had niet direct invloed op de claim van de gemeente, die staat er namelijk los van. (Bron: S28)</p>

Bijlage 2 Bronnenlijst Onderzoek IJslandgelden

Schriftelijke stukken

Titelbeschrijving	Nr.
Gemeente Graafstroom, <i>Treasurystatuut Graafstroom</i> , februari 2001	S1
Wallich & Matthes, <i>Mail naar gemeente Graafstroom met contactgegevens bureau</i> , 3 april 2007	S2
Gemeente Graafstroom, <i>Memo aan college betreffende uitzetten van kasgeld en de regels treasurystatuut</i> , 3 mei 2007	S3
Deloitte Accountants B.V., <i>Concept managementletter 2007</i> , februari 2008	S4
Wallich & Matthes, <i>Bevestigingen depositotransacties Gemeente Graafstroom – Landsbanki Islands HF Amsterdam Branch</i> , 20 mei 2008 – 25 augustus 2008	S5
Gemeente Graafstroom, <i>Rekeningafschriften m.b.t. Landsbanki</i> , 20 mei 2008 – 25 augustus 2008	S6
Wallich & Matthes, <i>Maandnota Provisie Landsbanki voor gemeente Graafstroom</i> , 31 mei 2008	S7
Gemeente Graafstroom, <i>Memo aan college betreffende liquiditeitsproblemen Landsbanki</i> , 8 oktober 2008	S8
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, <i>Brief aan Tweede Kamer betreffende de inventarisatie van de gevolgen van de kredietcrisis voor de medeoverheden</i> , 17 oktober 2008	S9
Gemeente Graafstroom, <i>Nota aan college betreffende problematiek Landsbanki</i> , 21 oktober 2008	S10
Gemeente Graafstroom, <i>Vragen over de kredietcrisis voor de raad van 27 oktober 2008</i> , 27 oktober 2008	S11A
Wallich & Matthes, <i>Mail aan gemeente Graafstroom betreffende de rating van Landsbanki</i> , 27 oktober 2008	S11B
Gemeente Graafstroom, <i>Gedeelte uit de notulen van de openbare vergadering van 27 oktober 2008 over de kredietcrisis</i> , 27 oktober 2008	S12
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, <i>Brief aan Tweede Kamer betreffende nadere informatie over de onrust op de financiële markten in relatie tot de medeoverheden</i> , 27 oktober 2008	S13
Gemeente Graafstroom, <i>Persbericht Graafstroom slaat handen ineen bij poging om Landsbanki gelden terug te krijgen</i> , 28 oktober 2008	S14
Gemeente Graafstroom, <i>Brief aan minBZK</i> , 30 oktober 2008	S15
Gemeente Graafstroom, <i>Procesbesluit gemeente Graafstroom</i> , 4 november 2008	S16
Gemeente Graafstroom, <i>Procesbesluit burgemeester en wethouders van Graafstroom</i> , 18 november 2008	S17
Gemeente Graafstroom, <i>Brief aan de raad betreffende deposito's Landsbanki</i> , 20 november 2008	S18
Gemeente Graafstroom, <i>Memo aan college betreffende overleg kredietcrisis</i> , 24 november 2008	S19
Stibbe N.V., <i>Overview Primary and Alternative claims Dutch Local Authorities, Estate of Landsbanki Islands hf.</i> , 22 april 2009 + <i>Claim Gemeente Graafstroom (inc. documentation deposit confirmation and bank statements)</i> , 20 oktober 2009	S20
Deloitte Accountants B.V., <i>Accountantsverslag voor het boekjaar eindigend op 31 december 2008 gemeente Graafstroom</i> , 8 juni 2009	S21
Gemeente Graafstroom, <i>Collegevoorstel betreffende Landsbanki</i> , 22 oktober 2009	S22
Gemeente Graafstroom, <i>Memo aan raad betreffende stand van zaken Landsbanki claim</i> , 1 december 2009	S23
Werkorganisatie De Waard, <i>Concept Financieringsstatuut Gemeenschappelijke Regeling Werkorganisatie De Waard, en concept per gemeente</i> , januari 2010	S24A, B

Regionale Rekenkamer Abblassewaard-Vijtheerlanden

Kamer van Koophandel, Uittreksel uit het handelsregister van de Kamers van Koophandel Landsbanki Islands HF, geprint op 14 oktober 2008	S25
Diversen: Rijk, Samenwerkende overheden en advocatenkantoor, <i>Overleggen en correspondentie over juridische procedures en ontwikkelingen t.a.v. de vordering op Landsbanki (incl. uitspraken rechtbank en Raad van State)</i> , oktober 2008 – juni 2009	S26
Provincie Noord-Holland, <i>Facturen gentlemen's agreement</i> , oktober 2008 – mei 2009	S27
Gemeente Graafstroom, <i>Raadsnotulen 2007-2009</i>	S28
Gemeente Graafstroom, <i>Programmabegroting 2008</i> , 12 oktober 2007	S29
Gemeente Graafstroom, <i>Programmabegroting 2010</i> , 13 oktober 2009	S30
Gemeente Graafstroom, <i>Jaarrekening 2007</i> , 16 juni 2008	S31
Gemeente Graafstroom, <i>Jaarrekening 2008</i> , 15 juni 2009	S32
Gemeente Graafstroom, <i>Managementletter 2008</i> , 4 november 2008	S33
Financieel expert gevoegd aan team Rekenkamer, <i>Deelonderzoek risico's deposito's Landsbanki</i> , 13 januari 2010	S34
Gemeente Graafstroom, <i>Verordening art. 212 Gemeentewet Gemeente Graafstroom</i> , 27 oktober 2004	S35
Gemeente Graafstroom, <i>Collegenotulen</i> , 8 mei 2007	S36

Overige stukken

Titelbeschrijving	Nr.
Diversen, <i>Krantenartikelen betreffende Landsbanki</i> , 2008	O1
NRC Handelsblad, <i>President IJsland verwerpt Icesave-akkoord</i> , 5 januari 2010	O2
Wallich & Matthes, http://www.wallich.eu/	O3
Autoriteit Financiële Markten, www.afm.nl	O4
Dutch Securities Institute, www.dsi.nl	O5
NRC Handelsblad, <i>Referendum Icesave 6 maart</i> , 19 januari 2010	O6
NOVA, <i>Uitzending met Bert Heemskerk, Buitenlandse banken misbruiken garantiestelsel</i> , 7 juli 2008	O7
Trouw, <i>Bankensector IJsland aan rand van afgrond</i> , 2 april 2008	O8

Respondenten

Naam	Functie
Dhr. D. van der Borg	Burgemeester gemeente Graafstroom
Dhr. J.C. van Ginkel	Gemeentesecretaris gemeenten Graafstroom, Liesveld en Nieuw-Lekkerland en Algemeen directeur Werkorganisatie de Waard
Mevr. U. Gobardan	Applicatiebeheerder/ treasurer gemeente Graafstroom
Dhr. A. de Graaf	Hoofd Financiën/Controller Graafstroom De Waard
Dhr. D.A. Heijkoop	Wethouder financiën gemeente Graafstroom

Bijlage 3 Onderzoeksaanpak

Onderzoek naar treasury- en risicomanagement door de Rekenkamer

De Rekenkamer heeft dit onderzoek op vraag van de auditcommissie uitgevoerd. Het onderwerp dat vooral het financiële beheer van de gemeente betreft, werkt ook door op de bestuurskracht van de gemeente en de mate waarin zij voldoende middelen aanwendt om beleid en dienstverlening voor de lokale samenleving te realiseren. Het onderwerp sluit daarmee aan bij het onderzoeksprogramma van de Rekenkamer voor 2009.

De Rekenkamer realiseert zich dat er sprake is van een politiek en bestuurlijk gevoelig onderwerp. Juist om die reden acht de Rekenkamer zich bij uitstek gekwalificeerd om met voldoende distantie, zonder ‘last of ruggespraak’, zorgvuldig onderzoek te kunnen doen naar het handelen van alle relevante partijen en de onderlinge verhoudingen (raad, college en de ambtelijke organisatie). Hiertoe is gekozen voor een kundig onderzoeksteam onder de projectleiding van de directeur Rekenkamer.

Aanvullend op de bestaande expertise is voldaan aan de voorwaarde voor de inbreng van aanvullende deskundigheid op het gebied van treasury- en risicomanagement (ACAT-model: vermijden, beheersen, accepteren, overdragen). Onder supervisie van de onderzoeksleider is met inachtneming van alle daarbij geldende voorwaarden van de Rekenkamer zoals geheimhoudingsplicht, een specialist toegevoegd aan het onderzoeksteam.

Onderzoeksvragen

De gemeenteraad stelt dertien onderzoeksvragen. De Rekenkamer neemt deze integraal over en groepeert de vragen in drie centrale thema's: Rechtmatigheid (A), Sturing en Controle (B), Risicomanagement (C). De 2^e vraag uit het offerteverzoek is gesplitst en over twee thema's verwerkt in vraag 1 en 3.

A RECHTMATIGHEID

- 1 Wie heeft de beslissing genomen om de gelden bij de Lansbanki weg te zetten?
- 2 Op welke wijze zijn de regels zoals vastgelegd in de wet Fido, de voorschriften uit de verordening financieel beheer en het treasurystatuut nageleefd en waaruit blijkt dit?

B (BIJ)STURING EN CONTROLE

- 3 Op basis van welk document is het besluit om gelden bij de Lansbanki weg te zetten genomen (intern advies); wat was de kwaliteit van dit interne advies/B&W voorstel?
- 4 Wat was de aanleiding om deze gelden uit te zetten en uit welke posten zijn de gelden onttrokken om bij de Lansbanki weg te zetten?
- 5 Wanneer zijn, na het besluit daartoe, welke bedragen, in welke trances en tegen welk rentepercentage weggezet en bij welke banken? Welke meeropbrengsten heeft dit gegenereerd?
- 6 Hoe zijn de gelden opgenomen in de bestaande P&C-documenten?

- 7 Wat is de rol van W&M en hoe is men tot de keuze voor dit adviesbureau gekomen? M.a.w. is dit bureau voldoende geëquipeerd geweest voor het doen van dergelijke adviezen?
 - 8 Wie heeft intern en extern toezicht gehouden en waaruit blijkt dit toezicht?
 - 9 Op welke wijze en wanneer hebben college en raad gereageerd op signalen waaruit bleek dat er financieel risico kon worden gelopen met de uitgezette tijdelijk beschikbare middelen?
 - 10 Welke acties heeft het college genomen nadat bekend was geworden dat de Lansbanki in de financiële problemen is geraakt?
 - 11 Wat is de huidige status van de uitgezette gelden bij de Lansbanki en hoe is/wordt de raad hierover geïnformeerd?
 - 12 In hoeverre heeft de raad zijn controlerende taak uitgeoefend over de uitgezette gelden?
- C RISICOMANAGEMENT
- 13 Was het treasurystatuut voldoende gericht op het minimaliseren van financiële risico's?
 - 14 Wat waren de voorwaarden die de Lansbanki biedt voor de uitgezette gelden? Wat zijn de garantiebepalingen?

Normenkader

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen gebruikt de Rekenkamer een toetsingskader. Dit kader is opgesteld in de context van feiten, omstandigheden en wetenschap in de periode, waarin besluitvorming en uitvoering heeft plaatsgevonden.

A RECHTMATIGHEID

- 1 De besluitvorming over het wegzetten van gelden in IJsland is rechtmatig in het licht van de afspraken over de interne mandaat- en bevoegdhedenstructuur op diverse niveaus rond treasury/kasgeldbeheer:
 - tussen *raad* en *college*,
 - tussen *college* en de *ambtelijke organisatie*;
 - tussen *leidinggevenden* en de *treasurer/ kasgeldbeheerder*.
- 2 De besluitvorming en uitvoering zijn in overeenstemming met landelijke wetgeving (Wet Fido) en de eigen gemeentelijke regels, zoals voorschriften uit de verordening financieel beheer en het treasurystatuut.

B (BIJ)STURING EN CONTROLE

- 1 Het college is door interne en externe adviseurs goed geadviseerd in termen van:
 - a Inzicht in / overzicht op bestaande landelijke wetgeving, gemeentelijke beleidskaders en regels.
 - b Gevolgen van advies voor eventuele beleidsafspraken over de gewenste verhoudingen tussen risico en rendement en de gewenste liquiditeitsverhouding in termen van kortlopende bezittingen en verplichtingen.
 - c Zicht op alternatieven (zoals sparen bij 'veilige' Nederlandse banken) inclusief de consequenties daarvan in termen van voor- en nadelen.

- d Een reële (geen plichtmatige) onderbouwing van de risico's, zoals:
 - De mate van garantstelling van de IJslandse overheid voor banktegoeden in vergelijking tot de garantstelling van de Nederlandse overheid c.q. De Nederlandsche Bank;
 - De mate en reikwijdte van voorwaarden en garantiebepalingen.
- 2 Het college is actief.
 - a Het college is aantoonbaar gedocumenteerd, toont belangstelling voor treasury en neemt adviezen serieus.
 - b Het college reageert alert en aantoonbaar gedocumenteerd op waarschuwingen of risico's (ook uit de hoek van bijvoorbeeld de accountant).
- 3 De functie van treasury / kasgeldbeheer is goed georganiseerd in termen van:
 - a Voldoende (interne of externe) financiële kennis en expertise om risico's op waarde te kunnen schatten.
 - b Continuïteit in de vorm van een plaatsvervanger.
 - c Toezicht en controle door leidinggevenden en management op de adviezen en besluiten tot uitzettingen van gelden naar het buitenland. Veranderingen in het uitzetten van overtollig geld worden bijvoorbeeld expliciet getoetst en goedgekeurd door de directeur middelen of de gemeentesecretaris, met inachtneming van de scheiding van functies en verantwoordelijkheden tussen uitvoering, controle en toezicht.
- 4 De accountant heeft naar behoren controle uitgevoerd op de treasury aan de hand van heldere en verifieerbare toetsingscriteria (toetsing en vaststelling jaarrekening)
- 5 De raad is op basis van tijdige en voldoende relevante (passieve en actieve) informatie van het college in staat (bij)sturing en controle op treasury te voeren.
 - De raad heeft feitelijk invulling gegeven aan (bij)sturing en controle.

C RISICOMANAGEMENT EN –BEHEERSING

- 1 De gemeente voert voor de treasury een actief risicomanagement in het licht van de feitelijk beschikbare informatie.
 - De gemeentelijke treasury gebruikt bijvoorbeeld actief openbare informatie, zoals de aandelenkoersen van IJslandse banken, om risico's actief in te schatten.
- 2 Het treasurystatuut biedt voldoende voorwaarden voor het minimaliseren van financiële risico's.

Dataverzameling

- Analyse van beschikbare en toegankelijke dossiers inclusief ambtelijk e-mailverkeer van de kasgeldbeheerder.
- Enkele diepte-interviews met interne sleutelpersonen.
- Aanvulling met een expertoordeel van de onderzoekers en specialisten.
- Focus op periode 2007 – 2008.